

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتاب معلم

(راهنمای تدریس)

آموزش مهارت‌های نوشتاری

(نگارش و انشا)

پایه‌های هفتم و هشتم

دوره اول متوسطه

پیشگفتار: سخنی با دبیران ارجمند

مبانی برنامه‌درسی حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه | ۲

رویکردهای حاکم بر برنامه‌درسی مهارت‌های نوشتاری | ۲۱

اصول برنامه‌درسی زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه | ۵

اهداف کلی برنامه‌درسی در زمینه «آموزش مهارت‌های نوشتاری» | ۷

اهداف خاص عناصر سازه‌ای کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری» | ۱۰

ساختار کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه‌های هفتم و هشتم | ۱۳

درنگی در ساختار و محتوا | ۱۷

روش‌های یاددهی — یادگیری در برنامه‌درسی | ۲۲

ارزشیابی | ۳۴

فهرست

بخش دوم: بررسی درس‌های پایه هفتم

◆ درس اول: نقشه نوشتن | ۴۱ |

| ۴۵ | فعالیت‌های نگارشی

| ۴۷ | درست‌نویسی

| ۵۰ | تصویرنویسی

◆ درس دوم: طبقه‌بندی موضوع | ۵۴ |

| ۵۹ | فعالیت‌های نگارشی

| ۵۹ | درست‌نویسی

| ۶۱ | حکایت‌نگاری

◆ درس سوم: کوچک‌تر کردن موضوع | ۶۳ |

| ۶۸ | فعالیت‌های نگارشی

| ۶۸ | درست‌نویسی

| ۷۰ | مثل‌نویسی

◆ درس چهارم: بندهای بدنه | ۷۴ |

| ۷۸ | فعالیت‌های نگارشی

| ۷۸ | درست‌نویسی

| ۸۰ | تصویرنویسی

◆ درس پنجم: جمله موضوع | ۸۲ |

| ۸۵ | فعالیت‌های نگارشی

| ۸۶ | درست‌نویسی

| ۸۶ | حکایت‌نگاری

◆ درس ششم: بند مقدمه و بند نتیجه | ۸۹ |

| ۹۳ | فعالیت‌های نگارشی

| ۹۳ | درست‌نویسی

| ۹۵ | مثل‌نویسی

◆ درس هفتم: راهی برای نظم دادن به ذهن و نوشته | ۹۷ |

| ۱۰۱ | فعالیت‌های نگارشی

| ۱۰۱ | درست‌نویسی

| ۱۰۲ | تصویرنویسی

◆ درس هشتم: روشی برای نوشتن درباره موضوع‌های ذهنی | ۱۰۵ |

| ۱۰۹ | فعالیت‌های نگارشی

| ۱۰۹ | درست‌نویسی

| ۱۱۰ | حکایت‌نگاری

فهرست

بخش سوم: بررسی درس های پایه ششم

درس اول: مهندسی نوشتن | ۱۱۳ |

۱۱۷ | فعالیت های نگارشی

۱۱۸ | درست نویسی

۱۱۹ | تصویر نویسی

درس دوم: بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم | ۱۲۱ |

۱۲۷ | فعالیت های نگارشی

۱۲۷ | درست نویسی

۱۳۲ | حکایت نگاری

درس سوم: نگاه کنیم و بنویسیم | ۱۳۴ |

۱۴۱ | فعالیت های نگارشی

۱۴۲ | درست نویسی

۱۴۳ | مَثَل نویسی

درس چهارم: گوش بدهیم و بنویسیم | ۱۴۵ |

۱۴۸ | فعالیت های نگارشی

۱۴۹ | درست نویسی

۱۵۱ | تصویر نویسی

درس پنجم: با سنجش و مقایسه، آسان تر بنویسیم | ۱۵۲ |

۱۵۶ | فعالیت های نگارشی

۱۵۶ | درست نویسی

۱۵۸ | حکایت نگاری

درس ششم: با جانشین سازی، راحت تر بنویسیم | ۱۶۰ |

۱۶۷ | فعالیت های نگارشی

۱۶۷ | درست نویسی

۱۶۹ | مَثَل نویسی

درس هفتم: دگر گونه ببینیم و گونه گون بنویسیم | ۱۷۰ |

۱۷۴ | فعالیت های نگارشی

۱۷۴ | درست نویسی

۱۸۱ | تصویر نویسی

درس هشتم: افکار و گفتارمان را بنویسیم | ۱۸۳ |

۱۸۶ | فعالیت های نگارشی

۱۸۶ | درست نویسی

۱۸۸ | حکایت نگاری

کتابشناسی | ۱۹۰ |

◀ پیشگفتار : سخنی با دبیران ارجمند

هرکه جان خفته را از خوابِ جهل آوا کند |
علم چون گرماست، نادانی چو سرما در قیاس |
خوبستن را گرچه دون است ای بسر، والا کند
هرکه از سرما گریزد، قصد زی گرما کند

ناصر خسرو

ستایش خداوند پاک و مهربان را سزااست که به ما زمان و امان داد تا بتوانیم در پرتو مهر و نواختش، این کار فرخنده و تازه روی را در جهت اهداف فرهنگی – تربیتی نظام آموزش و پرورش میهن عزیزمان با تأکید بر نقش تأثیرگذار معلّم برای پرورش ذهن‌های آفرینشگر و ارتقای خودباوری به پیش ببریم.

با استقلال یافتن «آموزش مهارت‌های نوشتاری» مجال رویش دوباره و نگرشی نو به این موضوع، فراهم می‌شود و در پی آن، فضای نوآفرینی و خلاقیت نیز در پهنه آموزش‌های مدرسی درخشان تر می‌گردد و به پرورش ذوق و بالندگی استعدادها و تقویت تخیل می‌انجامد. افزون بر این، آموزش مهارت‌های نوشتاری کاملاً ساختمانند و به شیوه‌های علمی، صورت می‌گیرد.

کتاب راهنمای معلّم، برای جهت دادن و همسوسازی چگونگی آموزش دبیران ارجمند این درس با رویکردها و اهداف آموزشی – تربیتی، سامان یافته است. قصد ما در این کتاب فراهم کردن گنجینه‌ای از دانش نبوده است؛ بلکه خواسته‌ایم برای هر موضوع، دریچه‌ای به روی ذهن‌ها بگشاییم و به روش‌های رایج تلنگری بزنیم و باقی را به همت بلند شما همکاران گرامی بسپاریم؛ به همین روی، برخی درس‌ها را فراخ‌تر و برخی دیگر را به اشارت، مورد چند و چون قرار داده‌ایم.

نوشتن در دنیای امروز، یکی از مهارت‌های بهتر زیستن است و از توانایی‌های ذهنی و زبانی است که در پی دیگر مهارت‌ها (دیدن، گوش دادن، سخن گفتن و خواندن) جای می‌گیرد. دیدن، گوش دادن و سخن گفتن را از خردسالی، به‌طور تدریجی و طبیعی فرا می‌گیریم؛ خواندن را پس از حضور در مدرسه و آموزش و تمرین و تکرار، می‌آموزیم؛ اما نوشتن بعد از آشنایی با الفبای خواندن، آغاز می‌شود. به همین سبب، مهارت نوشتن را فراورده و محصول خواندن می‌دانیم.

از دید ما توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیه زندگی اجتماعی و مؤثرترین راه ارتباطی در جهان امروز و فضای رسانه‌های نوپدید است. این برنامه، در پی پرورش چنین رویکردی در فضای آموزش عمومی است و پس از سال‌ها، اکنون با مطالعه تاریخ آموزشی گذشته و تجربه‌های جهانی در قلمرو آموزش نوشتن، محتوایی کاملاً ساختمند و علمی را پیش رو، نهاده است.

در آموزش محتوای کتاب، تأکید ما بر بهره‌گیری از روش‌های فعال و تقویت روحیه مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان است. گفت و گو، بحث و بازنمایشی، مطالعه و کتاب‌خوانی، همفکری و مشورت، بازسازی و بازپروری فکر، از بهترین شیوه‌ها برای رسیدن به ذهن جالاک و زایا و نقد و تحلیل مؤثر در هنگام نوشتن است. به کارگیری روش‌هایی چون: خوشه‌سازی، زایش و برخورد اندیشه‌ها (روشن‌سازی طرز تلقی)، بارش فکری، نوآفرینی (بدیعه‌پردازی) و حل مسئله، در تدریس این درس‌ها، اثربخش و کارا خواهد بود. آنچه درباره ارزشیابی از آموزه‌های این کتاب باید یادآور شویم؛ این است که رویکرد برنامه و محتوای

این کتاب، «رویکرد مهارتی» است؛ یعنی توانایی نوشتن، مهارتی است که در پی آموزش، تمرین، تکرار، کار و نوشتار، کسب می‌شود. از این رو، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است. دانستنی‌های حفظی این کتاب، بسیار اندک و ناچیز است؛ از کشاندن آموزش کتاب به سمت مباحث دانشی و حفظ کردنی پرهیز شود. دانش‌آموزان باید در کلاس، فرصت نوشتن و بازنویسی و نقد نوشته‌های همدیگر را تجربه کنند. مناسب‌ترین راه، همین است. یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش حجم و تعداد درس‌ها ایجاد فرصت بیشتر برای تجربه‌های یادگیری است. کمتر حرف بزنیم و برای نوشتن، فرصت بیشتری به دانش‌آموزان بدهیم.

در هر درس سنججه‌ها و معیارهایی را برشمرده‌ایم که لازم است در نوشته‌های دانش‌آموزان و ارزیابی آثار آنان مورد توجه قرارگیرد.

هدف اصلی این برنامه، بویایی فکر و پرورش ذهن است. اگر ذهن، سامانی درست و پرورده داشته باشد، گفتار و نوشتار هم منظم خواهد شد. شناخت راه‌های پرورش ذهن و غنی‌سازی تفکر، از گام‌های بنیانی در افزایش توان نوشتن است. از این رو، همه تلاش ما این بوده است که راه‌ها و رودهایی را که به دنیای ذهن دانش‌آموز منتهی می‌شوند، شناسایی کنیم و اهمیت آن را به عنوان پیش درآمد رشد مهارت‌های زبانی یادآور شویم.

از نظر ما هر دانش‌آموز یا نویسنده، پیش از نوشتن درباره موضوع، باید نقشه آن را در ذهن، طراحی کند. بهتر است مراحل و گام‌های آن را پیش‌بینی نماید و حتی بر روی کاغذ بنویسد. بنابراین، دبیران گرامی در آموزش، بر این مسئله (طراحی و مهندسی نوشتن) تأکید کنند و از دانش‌آموزان نیز نقشه ذهنی و مراحل تدوین نوشته را درخواست نمایند.

— درس نگارش و انشا که در پرورش ذهن، خلاقیت و تقویت توان نوشتن، بسیار مؤثر است؛ کار طراحی و تألیف این کتاب در قالب کتابی جداگانه که سال ۱۳۹۲ بر پایه برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادب فارسی آغاز شده بود؛ مقرر گردید از مهرماه سال ۱۳۹۳ وارد چرخه آموزش رسمی شود، به همین سبب، فعالیت‌هایی که ماهیت نگارشی داشتند؛ از کتاب فارسی این دوره، حذف شده‌اند. ساعت هفتگی آموزش کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)» دو ساعت؛ همچنین ساعت هفتگی کتاب «فارسی» با املا نیز دو ساعت است.

امیدواریم با یادگیری و کاربست درست محتوای این کتاب، شاهد گرایش‌ها و نگرش‌های نو به نوشتن و نیز نوشتن برای بهتر زیستن، باشیم و تحولی تازه را در پیکره آموزش عمومی کشور، تجربه کنیم.

سخن آخر را به بیتی از نظامی، وامی‌گذاریم:

«چون قلم آمد شدن» آغاز کرد چشم جهان را به سخن باز کرد»

مخزن الاسرار، نظامی

گروه زبان و ادب فارسی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

